

5. Buriak K. M. Theoretical-legal basis of implementation of international standards into national legislation. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5, Т. 1. С. 250-254. doi:10.32844/2618-1258.2019.5-1.44.

Одержано 01.11.2022

УДК 340.113+81'276.6:34(=161.2)

Наталія Ігорівна ЄЛЬНІКОВА,

*старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

МОВНОСТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВНИЧИХ ТЕКСТІВ

Сучасний світний простір України характеризується глобалізаційними та інформаційними тенденціями. Одним із першорядних завдань сучасних ВНЗ є підготовка кваліфікованих спеціалістів у правознавчій галузі, що опановують правничу мову законів, володіють мовною та мовленнєвою культурами на високому рівні, усебічно розвинені, ерудовані. Особливе місце серед усіх дисциплін, які повинні вивчати курсанти-правоохоронці, належить культурі мовлення, основи якої має вистудіювати кожна освічена людина. Майбутньому правоохоронцеві потрібно вивчати не лише граматичну систему сучасної української літературної мови, її фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні рівні, а й уміти доцільно послуговуватися основними різновидами мови, ураховуючи мовленнєве розуміння, умови та цілі комунікації. Вільне володіння усною та писемною культурами мовлення збільшує широту уявлень поліцейських, виховуючи в них естетичний смак і закріплюючи вміння та навички комунікативного відбору мовних одиниць, із метою розвитку здібностей створення та тлумачення різностильових текстів, зокрема правничих, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Право переважно впливає на волю та свідомість людини за допомогою мови. Лінгвістична система щодо правової реалізує дві взаємозалежні функції – відображальну та комунікативну. У своєму дослідженні послуговуємося визначенням Н. Артикуци, за яким мова права є «цілісною комунікативно-галузевою підсистемою літературної мови з певним набором характерних лінгвістичних і структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній» [1, с. 24]. Правничий текст є основним джерелом трансляції юридично значущої інформації, що передається засобами юридичної техніки, тобто елементом мовленнєвої комунікації, своєрідними ознаками якого є вираження державної волі, адресованої різним учасникам юридичної комунікації, спорідненість із правовими процедурами та процесами, точність формулювань, безособовість синтаксичних конструкцій, експресивна нейтральність, термінологічна насиченість, висока стандартність і чимала кількість мовних кліше. Як зауважує І. Царьова, правничий текст «характеризується універсальною структурою прагматичних правил використання мови в ситуативному контексті визначення права, а складники-показники представляють собою кліше, які слугують вираженню перформативності, модальності в нормативних судженнях» [2, с. 132].

Мові правничих текстів властиві суворо детермінований набір лексико-граматичного наповнення та чітко визначена текстова організація. Мовною основою правничих текстів є такі лексичні одиниці: слова, що трактуються як поняття та терміни, відповідаючи таким вимогам: унормованість, точність, ясність, доречність; словосполучення, аббревіатури, речення. Лексика правничих текстів складається як із власне українських слів, так і з іншомовних запозичень, що зумовлено глобалізаційними про-

цесами, проте не варто замінювати українські слова іншомовними відповідниками або подавати їх як синонімічні, адже це утруднить сприймання поданої інформації.

Характерною особливістю правничих текстів є вживання юридичних термінів. Специфічність юридичної термінології виявляється в тому, що мову закону повинні розуміти не лише фахівці правничої галузі, а й тим особам, які не здобули юридичної освіти. Тому юридичні терміни не повинні трактуватися двозначно, оскільки їхнє завдання – забезпечення точності та визначення відповідності законодавчим актам і юридичними приписам. Незважаючи на те, що юридичні терміни тяжіють до однозначності, процеси полісемії, омонімії, синонімії, антонімії та паронімії трапляються у правничих текстах.

Синтаксичний рівень правничих текстів здебільшого відображає безособовий характер. Основним засобом реалізації думок у таких текстах є складне речення, часто ускладнене вставними та вставленими конструкціями.

Позамовною основою всіх правничих текстів є право, що виокремлює такі тексти з-поміж інших, наділяючи їх юридичною силою, імперативністю, точністю, кодифікованістю, безособовістю, аргументованістю, логічною послідовністю, доречністю, унормованістю за всіма мовними рівнями.

Правничі тексти реалізуються в офіційно-діловому, науковому, публіцистичному та розмовному стилях, що свідчить про багаторівневість мови права як системи. Писемний текст виникає, коли реалії правничої сфери інституційно об'єктивуються через тексти-документи (протоколи, постанови, доручення), натомість усними текстами юридичного дискурсу є судові промови, допит свідків тощо. *Офіційно-діловий стиль* поширюється у сфері ділових відносин, політики, юриспруденції через такі різновиди правничих текстів, як державні акти, закони, постанови, угоди, інструкції, офіційні звернення, службові листи тощо. Виникнення таких текстів прагматично зумовлене, адже будь-який текст, зокрема правничий, створюється за певної потреби та функціонує за визначених комунікативних умов. У *науковому стилі* правничі тексти мають специфічні особливості одиниць усіх рівнів мови, надаючи об'єктивну інформацію про дійсність у сфері правничої науки та освіти. У правознавстві пріоритет слід надавати чіткому та ясному викладу наукової думки, оскільки такий стиль відповідає інтересам не тільки авторам цих публікацій, а й їхнім читачам. У *публіцистичному стилі* правничі тексти репрезентуються через засоби масової інформації, судові промови та правову освіту населення, створюючи своєрідний соціальний феномен соціального керування суспільством. Автори таких текстів не лише подають інформацію правового змісту, а й впливають на соціум, стимулюючи його до аналізу подій, що відбулися, а також до активних усвідомлених дій. Характерною властивістю таких текстів є високий ступінь експресивності й емоційності, у яких власне текст виражає оцінне ставлення до описаних фактів і подій. Усне професійне спілкування правників втілюється у сфері *розмовного стилю* через елементи мовлення під час комунікації з колегами, керівництвом або правопорушниками. За таких умов можна спостерігати як унормоване мовлення, притаманне офіційним зустрічам, так і розмовне (знижена, емоційно-експресивна забарвлена лексика) – усна форма, діалог.

Таким чином, правничий текст є одним із надважливих елементів правової комунікації, змістовно та структурно завершений, який репрезентує авторське ставлення до змісту формулювання думки. Стиль викладу правничих текстів повинен бути недвозначним і достовірним, мати імперативний характер, певним чином розв'язувати суперечні ситуації, формуючи стандарти та норми соціальної поведінки.

Список бібліографічних посилань

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навчальний посібник. 2-ге вид., змін, і доп. К.: Стилос, 2004. 277 с.

2. Царьова І. Ц. Сучасний український юридичний текст: лексико-дериваційна структура : монографія. Дніпро : ЛІРА, 2020. 446 с.

Одержано 27.10.2022

УДК 81'373.611

Наталія Ігорівна ЄЛЬНІКОВА,

*старший викладач кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Олександра Володимирівна ІСАЄВА,

курсантка 2 курсу факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

АБРЕВІАЦІЯ В МОВЛЕННІ КУРСАНТІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ

Абревіація як спосіб словотвору виник досить давно, науковці звертають увагу на те, що в українській мові значна частина складноскорочених слів з'явилася ще на початку ХХ ст. Абревіація належить до експресивного словотвору – особливого різновиду номінації предметів і явищ із метою впливу на реципієнта, його розумову та емоційні сфери. Сьогодні такий спосіб словотворення є продуктивним, адже дозволяє створювати більш короткі та місткі, порівняно з вихідними структурами, номінації, що зумовлюється розвитком цифрових технологій, соціально-економічними та суспільно-політичними змінами в українському соціумі й іншими позамовними чинниками.

Проблема абревіації привертає увагу багатьох учених, які досліджують природу цього явища, причини його виникнення та поширення, функції абревіації в мові, види абревіатур тощо. Велика увага приділяється семантичній і дериваційній природі абревіатур (К. Городенська, В. Горпинич, Н. Клименко, Л. Булаховський, І. Арнольд), впливові мовних і позамовних факторів на розвиток цього явища (Р. Могилевський, І. Зборовський), порівняльній структурній і функціональній характеристиці різновидів абревіатур на матеріалі української та інших мов (О. Стишов, К. Тронь, Л. Верба, В. Ільєнко, О. Гармаш), проте набагато менше досліджено це явище в українській правничій лексиці (Н. Єльнікова), незважаючи на широке застосування та надзвичайно активне використання такого способу словотвору у сфері правоохоронної діяльності, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Наша наукова розвідка присвячена абревіації у мовленні курсантів-правоохоронців, зокрема вживанні абревіатур у професійній лексиці, мові офіційних документів і сленговому вжитку. У правничій лексиці української мови виявляємо підсилення процесу абревіації, що окреслює творення похідної лексичної одиниці шляхом з'єднання компонентів кількох слів [1, с. 129]. Абревіація є одним зі способів творення слів, сформованих скороченням слів і словосполучень, що продукує абревіатуру. Абревіатуру визначають як інтегровану одиницю, що характеризується морфологічною та семантичною похідністю щодо вихідного словосполучення, але водночас має свою власну смислову структуру і є новим номінативним знаком. Як зауважує Н. Клименко, «абревіатура (італ. abbreviatura, від лат. abbreviatio – скорочення), складноскорочене слово – похідне слово, що виникає внаслідок абревіації. Утворюється складанням скорочених основ і буває здебільшого еквівалентною словосполученню, яке її мотивує» [2, с. 7]. Своєрідністю скороченої одиниці є здатність перетворювати частину інформації на приховану чи виражену неявно. Саме тому абревіація є одним із найважливіших способів поповнення сленгу курсантів-правоохоронців, що застосовується для здійснення таємної комунікації.